

**APROXIMACIÓ A L'ENTONACIÓ DEL CATALÀ DE VALÈNCIA
EN EL MARC DEL PROJECTE AMPER**

LAURA MARTORELL
Universitat de Barcelona
laurum@menta.net

DORIS HOOGEVEEN
Universitat de Barcelona
d1_doris@hotmail.com

ANA MA. FERNÁNDEZ PLANAS
Universitat de Barcelona
anamariafernandez@ub.edu

RESUM

Aquest treball, seguint les directrius del subgrup AMPERCAT del projecte AMPER, presenta els resultats de l'anàlisi dels paràmetres prosòdics (entonació, durada i intensitat) d'un corpus d'oracions declaratives i interrogatives absolutes de tipus neutre del català de la ciutat de València amb l'objectiu d'identificar els trets prosòdics que el caracteritzen. Les dades obtingudes s'han comparat amb les d'altres varietats i s'ha observat que sobre tot hi difereixen en les interrogatives absolutes.

Paraules clau: *entonació, català, València, accent tonal, AMPER.*

ABSTRACT

This paper, which follows the guidelines of the AMPERCAT subgroup in the AMPER project, shows the results of the prosodic parameter analysis (intonation, length and intensity) from a corpus of work comprising the neutral type declarative and absolute interrogative sentences from the Catalan spoken in Valencia city and focusing on identifying the prosodia features which define it. Data thus obtained have been compared with data from other dialects and the major dissimilarities can be seen on the absolute interrogatives.

Key words: *intonation, Catalan, Valencia, pitch accent, AMPER*

1. INTRODUCCIÓ

Com és sabut, el macroprojecte internacional AMPER busca recollir i caracteritzar les varietats prosòdiques dels dominis lingüístics de l'espai romànic. Aquest estudi s'emmarca dins del subgrup AMPERCAT d'aquest projecte, que es desenvolupa al Laboratori de Fonètica de la Universitat de Barcelona, i se centra en l'anàlisi dels paràmetres prosòdics (entonació, durada i intensitat) que caracteritzen les oracions declaratives i interrogatives absolutes de tipus neutre del català de la ciutat de València (Contini, 1992; Contini i altres, 2002; Romano, 2001; Fernández Planas, 2005; Fernández Planas i Martínez Celdrán, en premsa).

Sobre l'entonació de les interrogatives del valencià, Prieto (2001:363) assenyala que «la zona del valencià central i l'alacantí es caracteritzen, com l'àrea del català central septentrional, per l'ús exclusiu del patró melòdic ascendent per a les preguntes absolutes de tipus neutre» És de les molt poques referències que podem trobar sobre la prosodia del català occidental de la zona de València. Falta encara un estudi aprofundit del català d'aquesta àrea.

2. METODOLOGIA

Seguint les normes establertes en el macroprojecte internacional AMPER i els acords presos en el si dels grups de treball d'AMPER dedicats als dominis lingüístics català, castellà, asturià i gallec, el corpus emprat constitueix una part de l'anomenat corpus fix. Consta, per tant, d'oracions completes de tres accents tonals, amb ordre SVO sense expansió, en les modalitats declarativa i interrogativa absoluta (com es veu a la taula 1), obtingudes a partir de mostres recollides a una parlant femenina de la ciutat de València, que apleix els requisits establerts en els grups esmentats: tenir una edat compresa entre els vint-i-cinc i els cinquanta anys, no haver fet estudis superiors, ésser una bona representant lingüística del punt d'enquesta triat i ésser filla de persones amb el mateix perfil pel que fa a la seva varietat lingüística materna.

A diferència dels corpora emprats en d'altres treballs d'AMPERCAT sobre altres punts del domini lingüístic català, en aquest cas no s'ha estudiat la modalitat interrogativa encapçalada per *que* ja que no sembla ser habitual en aquesta varietat (Mascaró i Pons, 1986). De totes maneres, Hidalgo y Pérez (2002) constaten en l'espanyol parlat a València interrogatives encapçalades per un *que* no pronominal

com a resultat de la interferència lingüística valencià (o català de València)-castellà (d'acord amb Blas Arroyo, 1998), però al qual li atribueixen també una certa especialització funcional pel fet que apareix tònic en el seu corpus, a diferència del que succeeix en el domini del català (Salcioli, 1988; Blanquet, 1971; Bonet, 1986; Prieto, 2001; Pradilla y Prieto, 2002; Martínez Celdrán, Fernández-Planas, Carrera-Sabaté i Espuny Monserrat, 2005; Martínez Celdrán, Fernández Planas y Carrera Sabaté, 2005; Fernández Planas i altres, 2006; van Oosterzee i altres, 2007; Fernández Planas i altres, 2004; Martínez Celdrán i altres, 2007; Fernández Planas i altres, 2007), o del castellà de Lleida (Casanovas, 1999).

Frases enunciatives	Frases interrogatives
El capità no porta el passaport	El capità no porta el passaport?
El capità no ocupa la càtedra	El capità no ocupa la càtedra?
El capità no porta la caputxa	El capità no porta la caputxa?
La crítica no porta el passaport	La crítica no porta el passaport?
La crítica no ocupa la càtedra	La crítica no ocupa la càtedra?
La crítica no porta la caputxa	La crítica no porta la caputxa?
El copista no porta el passaport	El copista no porta el passaport?
El copista no ocupa la càtedra	El copista no ocupa la càtedra?
El copista no porta la caputxa	El copista no porta la caputxa?

Taula 1. *Corpus treballat en aquest estudi.*

Les dades enregistrades s'han digitalitzat, segmentat, optimitzat i netejat de soroll mitjançant el programa Goldwave. Posteriorment, s'han analitzat i se n'han obtingut els arxius de dades i els gràfics corresponents amb les rutines preparades en l'entorn Matlab, seguint les pautes marcades pel projecte AMPER.

3. RESULTATS

Comencem cada subapartat amb els gràfics classificats segons els paràmetres prosòdics d'interès (entonació, durada i intensitat) que ens serviran per comentar els resultats obtinguts.

3.1. Gràfics d'F0

Les figures d'F0 d'aquest apartat (figures 1 a 9) han estat obtingudes a partir de la comparació de la mitjana entre tres repeticions de la frase en qüestió enunciativa i de la mitjana entre tres repeticions de la frase en qüestió interrogativa emeses per la mateixa parlant.

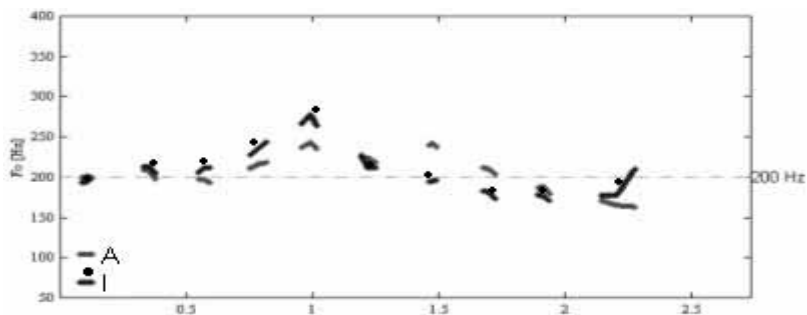

Figura 1. *El capità no porta el passaport.*

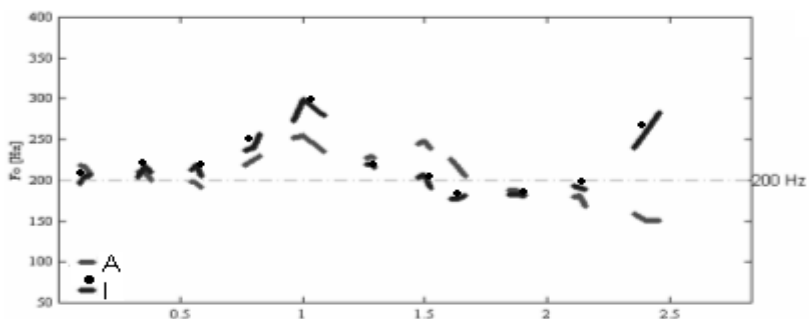

Figura 2. *El capità no ocupa la càtedra.*

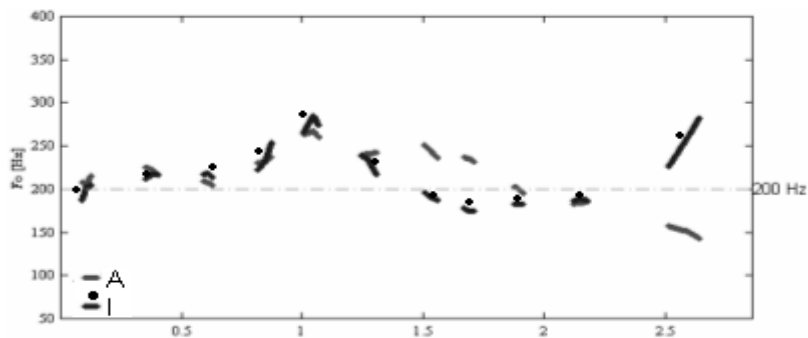

Figura 3. *El capità no porta la caputxa.*

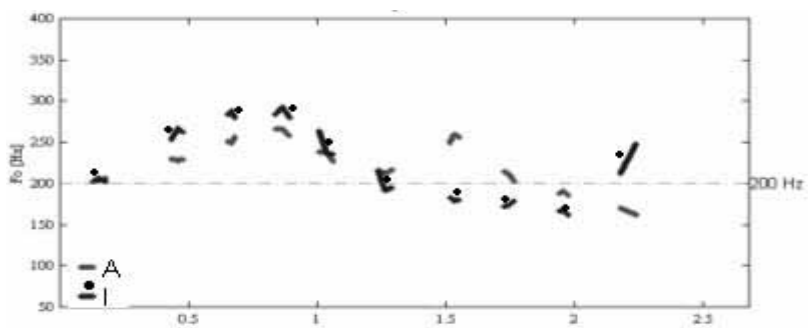

Figura 4. *La crítica no porta el passaport.*

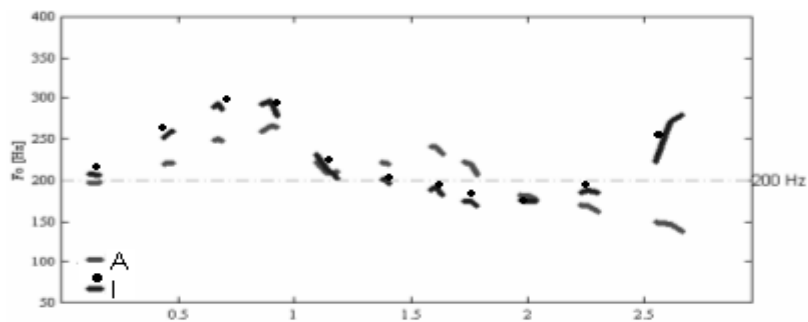

Figura 5. *La crítica no ocupa la càtedra.*

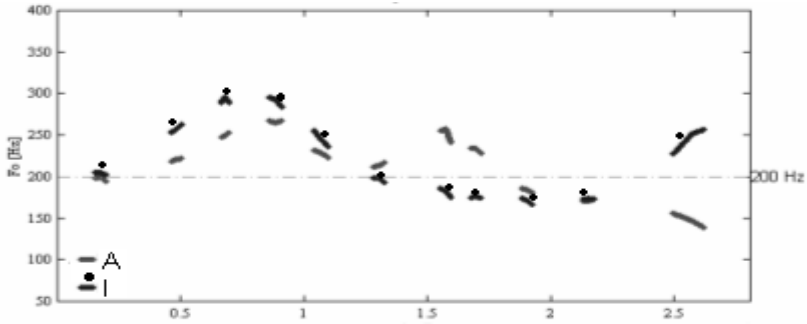

Figura 6. *La crítica no porta la caputxa.*

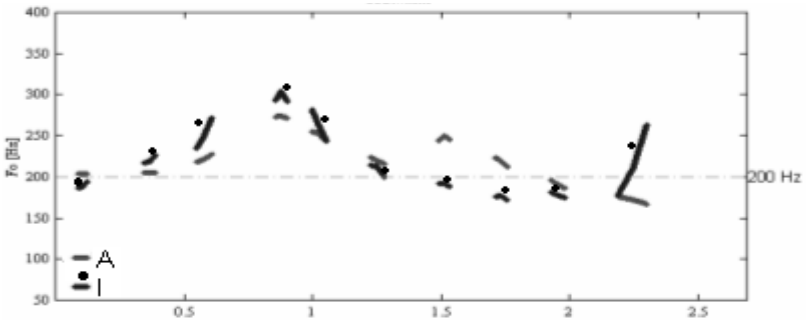

Figura 7. *El copista no porta el passaport.*

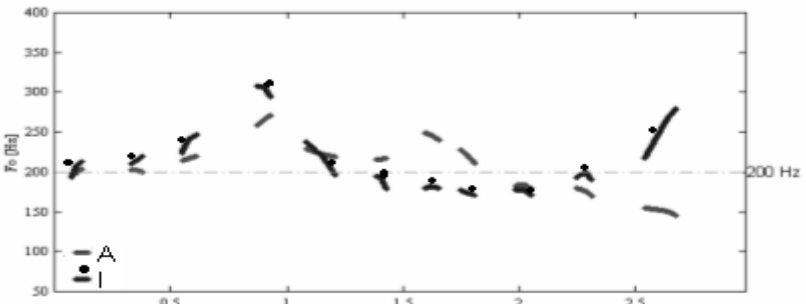

Figura 8. *El copista no ocupa la càtedra.*

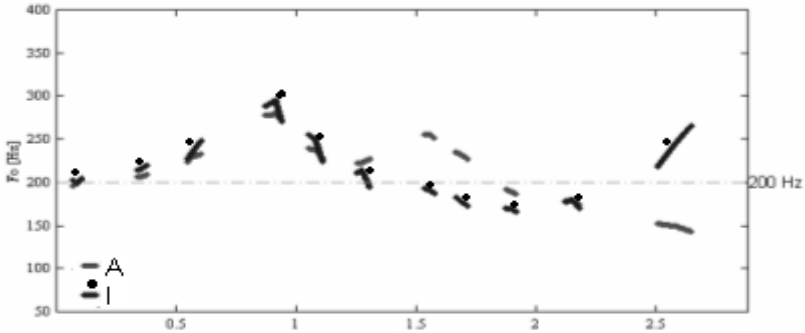

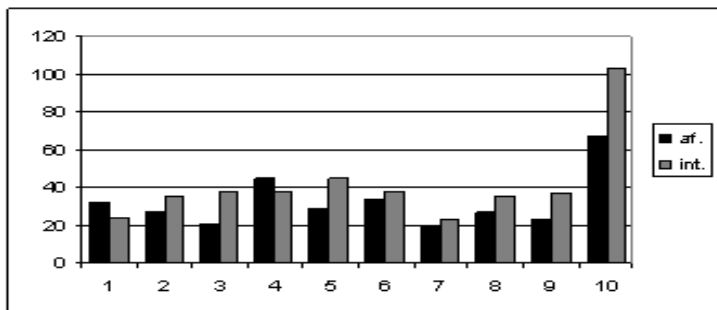
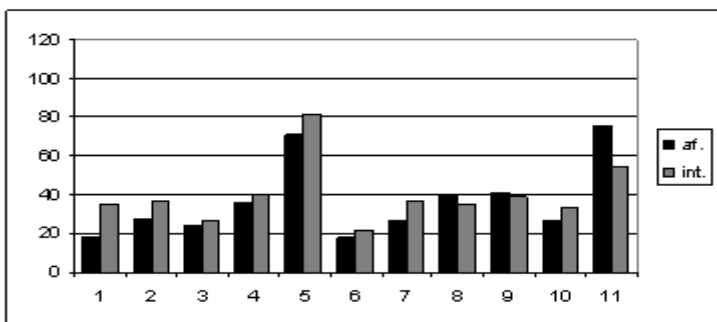
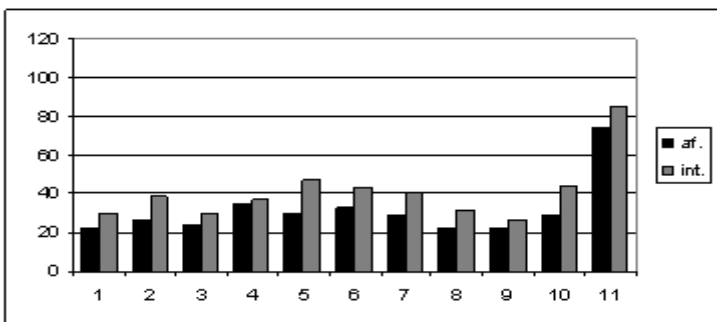
Figura 9. *El copista no porta la caputxa.*

En primer lloc, cal destacar el patró descendent de les declaratives enfront de l'ascendent de les interrogatives, com és habitual en la resta de varietats lingüístiques del català estudiades en el si del grup AMPERCAT (barceloní, tarragoní, lleidatà, tortosí, gironí), i com s'estableix també en la bibliografia sobre entonació del català d'altres autors com Prieto (2002).

En tots els casos, el pic més alt de les frases es troba invariablement en el subjecte, desplaçat a la posttònica en el cas dels mots aguts i plans; en els esdrúixols, el pic es realitza en la síl·laba següent a la posttònica. En el cas de les declaratives, després d'aquest pic en trobem un altre, amb un valor lleugerament inferior al primer, en el verb, també traslladat a la posttònica, des d'on comença el descens final. En el cas de les interrogatives, després del primer pic situat al subjecte comença un descens progressiu fins a la darrera tònica des d'on comença un ascens final, en general, molt pronunciat perquè arriba a assolir valors en força casos molt similars als del primer pic de la frase, sobre tot en les frases acabades en mot pla o esdrúixol.

3.2. Gràfics de durada (ms)

Les figures que contenen els gràfics de durada en ms d'aquest apartat (figures 10 a 18) han estat obtingudes també a partir de la comparació de la mitjana entre tres repeticions de cada frase enunciativa i de la mitjana entre les tres repeticions de cada frase interrogativa emeses per la mateixa parlant.

Figura 10. *El capità no porta el passaport.*Figura 11. *El capità no ocupa la càtedra.*Figura 12. *El capità no porta la caputxa.*

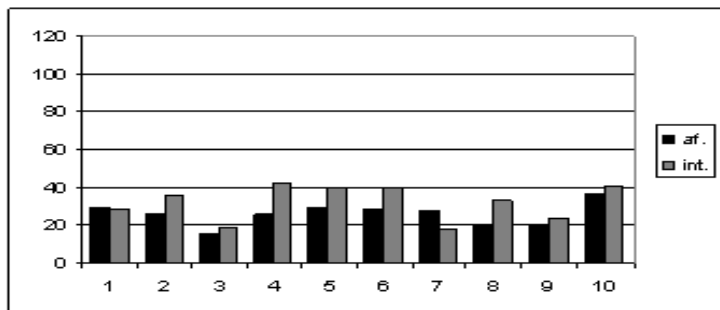

Figura 13. *La crítica no porta el passaport.*

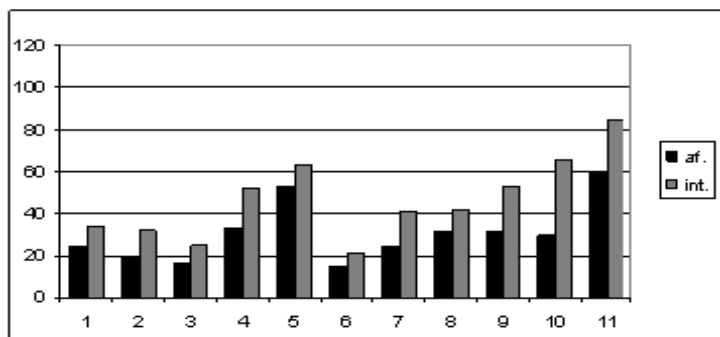

Figura 14. *La crítica no ocupa la càtedra.*

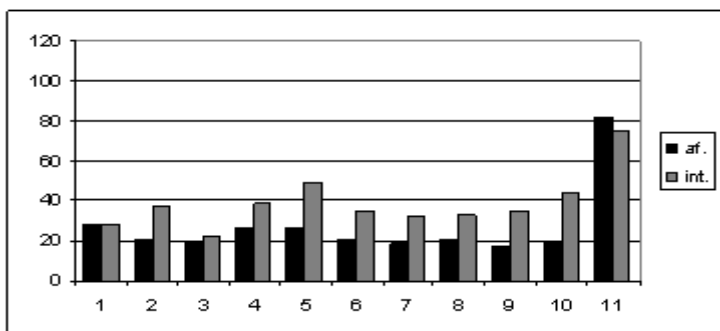
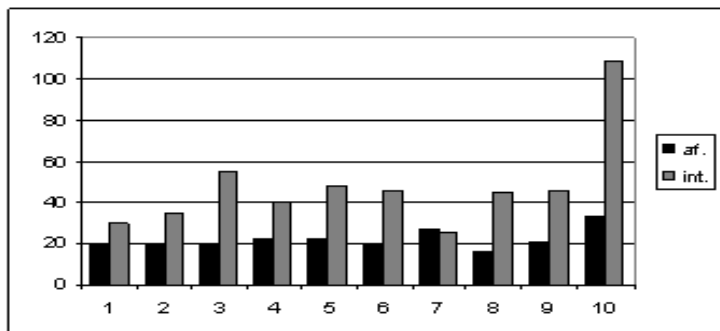
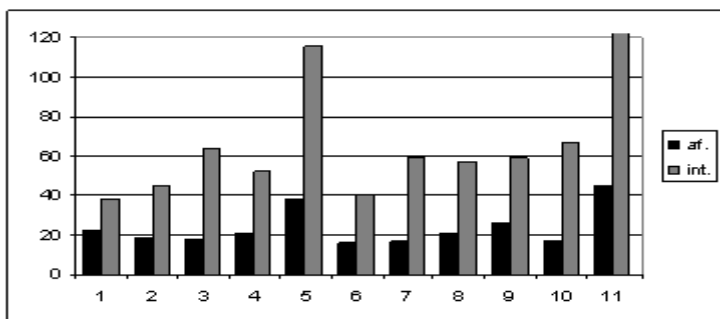
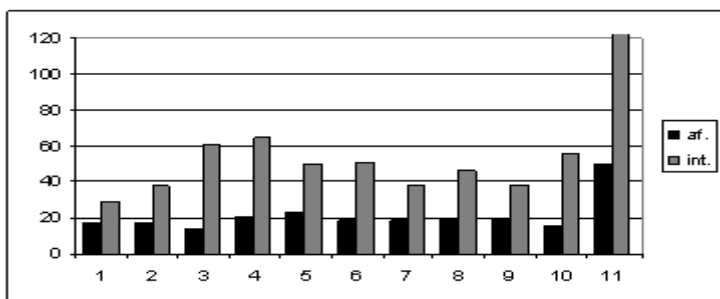

Figura 15. *La crítica no porta la caputxa.*

Figura 16. *El copista no porta el passaport.*Figura 17. *El copista no ocupa la càtedra.*Figura 18. *El copista no porta la caputxa.*

Sol ser general que, tant en les declaratives com en les interrogatives els valors més alts es concentrin a la darrera vocal. A més a més, també sembla que en cadascuna de les vocals de les frases no hi ha diferència entre les modalitats oracionals. Quan en els gràfics la diferència és més visible, la major durada correspon a las vocals de les frases interrogatives.

També destaca la durada de la cinquena vocal en algunes figures. Correspon a la síl·laba pretònica del verb, especialment en les frases en què la vocal es veu allargada per fonètica sintàctica (no-o/cu/pa).

Aquests resultats són similars als trobats per a les altres varietats geolingüístiques del català estudiades en el si d'AMPERCAT (Fernández Planas i altres, 2007; Fernández Planas i altres, 2004; Martínez Celdrán, Fernández Planas, Carrera Sabaté i Espuny Monserrat, 2005; Martínez Celdrán, Fernández Planas i Carrera Sabaté, 2005; van Oosterzee i altres, 2007; Carrera i altres, 2004). En general, no s'observa que la durada recolzi sistemàticament la prominència accentual, ni que aquest sigui *per se* un paràmetre definitiu en l'anàlisi de la prosòdia d'aquesta varietat lingüística.

3.3. Gràfics d'intensitat (dB)

Les figures amb els gràfics d'intensitat en dB d'aquest apartat (figures 19 a 27) han estat obtinguts també a partir de la comparació de la mitjana entre tres repeticions de cada frase enunciativa i de la mitjana entre les tres repeticions de cada frase interrogativa emeses per la mateixa parlant.

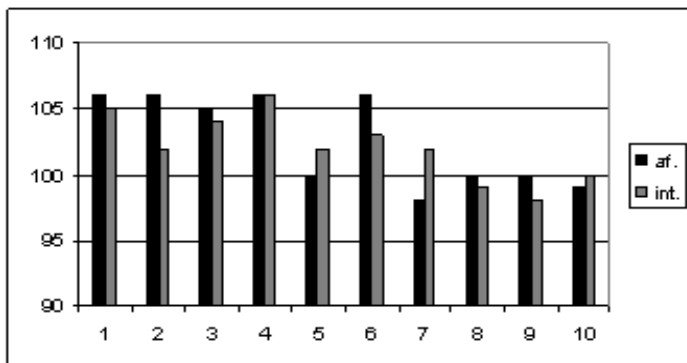
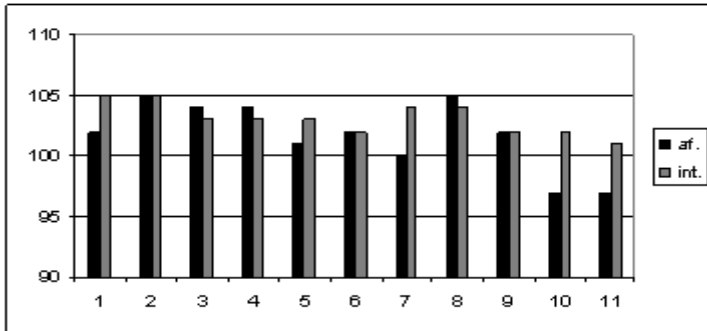
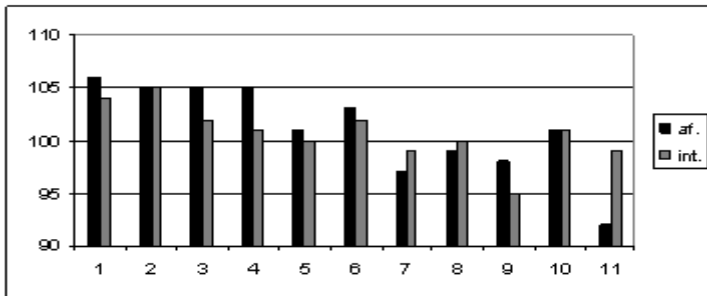
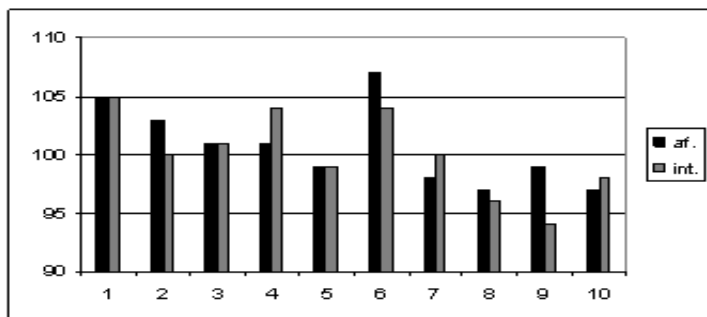

Figura 19. *El capità no porta el passaport.*

Figura 20. *El capità no ocupa la càtedra.*Figura 21. *El capità no porta la caputxa.*Figura 22. *La crítica no porta el passaport.*

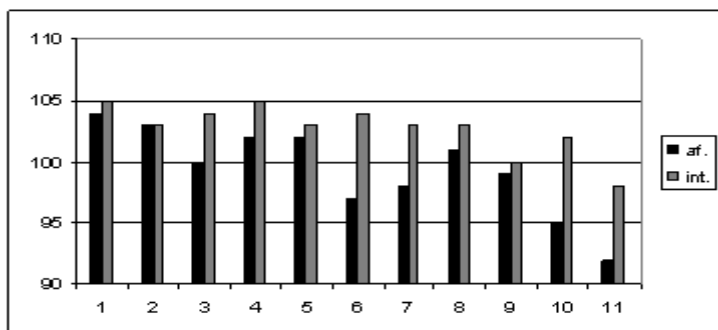

Figura 23. *La crítica no ocupa la càtedra.*

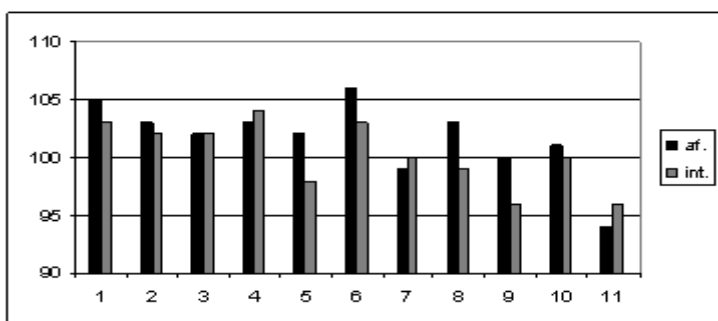

Figura 24. *La crítica no porta la caputxa.*

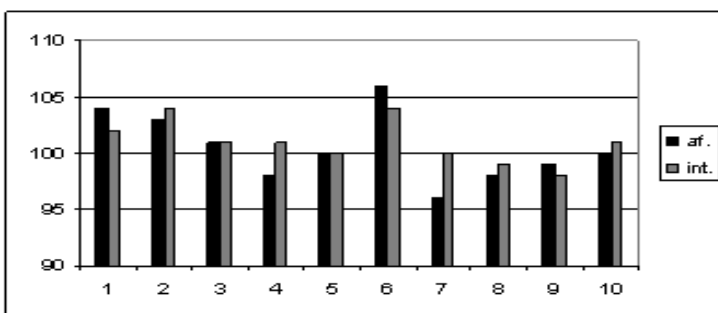
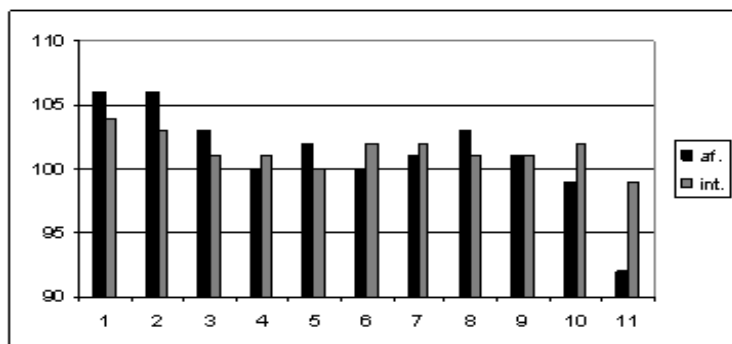
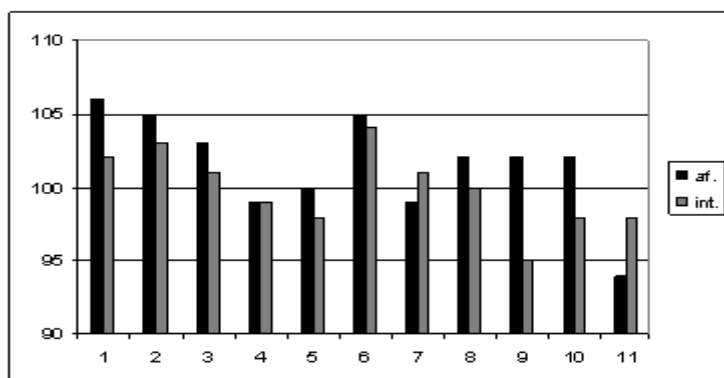

Figura 25. *El copista no porta el passaport.*

Figura 26. *El copista no ocupa la càtedra.*Figura 27. *El copista no porta la caputxa.*

Tant en les declaratives com en les interrogatives, la intensitat disminueix al final de la frase, però no gradualment ni en correlació clara amb l'accent segons el tipus de paraula, tret de les enunciatives amb final proparoxíton on sembla més clara la davallada gradual després de la tònica. En general, no s'observa una associació entre la intensitat i les posicions tòniques. Els resultats d'aquest apartat de l'estudi, igual que els de durada, també s'adiuen amb els resultats obtinguts en el si d'AMPERCAT en d'altres treballs (Fernández Planas i altres, 2007; Fernández Planas i altres, 2004; Martínez Celdrán, Fernández Planas, Carrera Sabaté i Espuny

Monserrat, 2005; Martínez Celdrán, Fernández Planas i Carrera Sabaté, 2005; van Oosterzee i altres, 2007; Carrera i altres, 2004), i semblen força generals en frases neutres a les llengües del món.

4. CONCLUSIÓ

La nostra anàlisi confirma els següents aspectes generals de la teoria tradicional i de la bibliografia sobre l'entonació del català: la corba melòdica ens proporciona informació per caracteritzar la modalitat entonativa (patró descendent de les declaratives enfront de l'ascendent de les interrogatives absolutes); la durada i la intensitat no mostren una relació directa amb la prominència accentual però recolzen la frontera final de la inflexió d'F0; la relació proporcional de major durada i menor intensitat al final de la frase; a les declaratives, la correspondència del segon pic del pretonema i el descens final amb el final dels sintagmes exemplifica la coincidència entre entonació i sintaxi.

Respecte a l'entonació del català de València envers la d'altres varietats, segons els nostres resultats i centrant-nos en les interrogatives, cal destacar la distribució en dues unitats tonals marcades per dues inflexions ascendents: una després del subjecte i l'altra al final de l'oració. No s'observa un ascens clar en el verb com al lleidatà, tot i que sí n'hem destacat un augment de la intensitat. En aquest sentit, s'acostaria al tortosí, però aquest presenta valors molt més alts en l'ascens final. El valencià també presenta una pujada acusada al final, però sempre per sota dels 300 Hz, és a dir, no assoleix valors tan aguts com el primer pic que volta els 300 Hz i, en ocasions, els sobrepassa.

En referència al que apunta Prieto sobre les interrogatives absolutes del valencià (2001:363-364): «La configuració tonal bàsica d'aquest contorn coincideix amb la del patró ascendent del barceloní o la del gironí [...]: una primera síl·laba tònica pronunciada en un to baix, que s'eleva en la posttònica; després la línia melòdica davalla gradualment al llarg de la frase fins a arribar al to greu de l'última síl·laba accentuada, des d'on s'inicia el moviment ascendent final. Els trets fonètics que semblen distinguir la interrogativa valenciana són l'allargament de les darreres síl·labes de l'enunciat (sobretot la tònica i les posttòniques, que produeix alhora un allargament del to greu i de la inflexió ascendent) i el nivell tonal més agut que abasta el moviment ascendent final [...]». El nostre estudi confirmaria totes aquestes consideracions però diferiria en la darrera oració, ja que, com hem

comentat abans, si bé és cert que s'observa un patró ascendent pronunciat per l'acusat ascens en la darrera vocal, no és aquest el pic més agut.

La comparació dels resultats obtinguts amb els d'altres treballs demostra que l'entonació d'aquest tipus d'interrogatives absolutes permet establir diferències i semblances entre les variants geogràfiques del català i, per tant, pot ajudar a caracteritzar-les dialectalment.

AGRAÏMENT: Aquest treball ha comptat amb una ajuda de la SGPI del MCYT, ref. HUM2006-05238/FILO.

5. REFERÈNCIES BIBLIOGRÀFIQUES

BLANQUET, V. (1971): «Notas sobre la entonación catalana», *Archivum*, XXI, pp. 359-377.

BLAS ARROYO, J.L. (1998): *Las comunidades de habla bilingües. Temas de sociolingüística española*, Zaragoza, Pórtico.

BONET, E. (1986): «L'entonació de les formes interrogatives en barceloní», *Els Marges*, 33, pp. 103-117.

CARRERA SABATÉ, J.; C. VAN OOSTERZEE; A. M. FERNÁNDEZ PLANAS; L. ROMERA BARRIOS; J. ESPUNY MONSERRAT i E. MARTÍNEZ CELDRÁN (2004): «Les interrogatives al tortosí i al lleidatà. Un element diferenciador de dialectes», *Estudios de Fonética Experimental*, XIII, Universitat de Barcelona, pp. 157-159.

CASANOVAS, M. (1999): *Análisis cualitativo y cuantitativo de la morfosintaxis de una segunda lengua: el caso del español en contacto con el catalán*, tesi doctoral inèdita, Universitat de Lleida.

CONTINI, M. (1992): «Vers une géoprosodie», *Actes du «Nazioarteko Dialektologia Biltzarra Agiriak»*, Publ. Real Academia de la Lengua Vasca, (Bilbao, 1991), pp. 83-109.

-
- CONTINI, M.; J.P. LAI; A. ROMANO; S. ROULLET; L. DE C. MOUTINHO; R. L. COIMBRA; U. PEREIRA BENDIHA y S. SECCA RUIVO (2002): «Un projet d'atlas multimédia prosodique de l'espace roman», *Proceedings of the International Conference Speech Prosody 2002*, Aix-en-Provence, pp. 227-230.
- FERNÁNDEZ-PLANAS, A. M.; J. CARRERA SABATÉ; D. ROMÁN MONTES DE OCA i E. MARTÍNEZ CELDRÁN (2006): «Declarativas e interrogativas en Tortosa y Lleida. Comparación de su entonación», *Estudios de Fonética Experimental*, XV, pp. 165-209.
- FERNÁNDEZ PLANAS, A. M.; E. MARTÍNEZ CELDRÁN; J. CARRERA SABATÉ.; C. VAN OOSTERZEE; V. SALCIOLI GUIDI; J. CASTELLVÍ VIVES i D. SZMIDT SIERYKOW (2004): «Interrogatives absolutes al barceloní i al tarragoní (estudi contrastiu)», *Estudios de Fonética Experimental*, XIII, pp. 129-155.
- FERNÁNDEZ PLANAS, A. M. (2005): «Datos generales del proyecto AMPER en España», *Estudios de Fonética Experimental*, XIV, pp. 327-353.
- FERNÁNDEZ PLANAS, A. M.; J. CARRERA SABATÉ i D. ROMÁN MONTES DE OCA (2007): «Una caracterización de la prosodia de habla de laboratorio del catalán de Lleida», *Actas del III Congreso de Fonética Experimental*, Santiago de Compostela, 2005, Santiago de Compostela, Difusión Cultural, pp. 291-304.
- FERNÁNDEZ PLANAS, A. M. i E. MARTÍNEZ CELDRÁN (en premsa): «Aspectes metodològics del projecte AMPER a Espanya», dins J. Carrera y C. Pons (eds): *Actes del Catorzè Col·loqui Lingüístic de la Universitat de Barcelona. Aplicacions de la fonètica*, Barcelona, 2006.
- HIDALGO NAVARRO, A. i M. PÉREZ GIMÉNEZ (2002): «¿Qué cuándo iréis al pueblo por fin? Notas sobre que no pronominal introductor de estructuras interrogativas en el español hablado de Valencia», *Español Actual*, 77-78, pp. 164-172.
- MARTÍNEZ CELDRÁN, E.; A. M. FERNÁNDEZ-PLANAS; J. CARRERA-SABATÉ i J. ESPUNY MONSERRAT (2005): «Approche du mappé prosodique dialectal de la langue catalane en Catalogne», *Géolinguistique. Hors série n. 3*, pp.103-151.
-

- MARTÍNEZ CELDRÁN, E.; A. M. FERNÁNDEZ PLANAS i J. CARRERA SABATÉ (2005): «Diferències dialectals del català a partir de les oracions interrogatives absolutes amb “que”», *Estudios de Fonética Experimental XIV*, pp. 327-353.
- MARTÍNEZ CELDRÁN, E.; J. ESPUNY MONTSERRAT i C. VAN OOSTERZEE (2007): «La entonación en las frases con expansión del ‘tortosí’», *Actas del III Congreso de Fonética Experimental*, Santiago de Compostela, 2005, Santiago de Compostela, Xunta de Galicia, pp. 449-459.
- MASCARÓ PONS, I. (1986): «Introducció a l’entonació dialectal catalana», *Randa*, 22, pp. 5-38.
- PRADILLA, M. À. i P. PRIETO (2002): «Entonación dialectal catalana: la interrogación absoluta neutra en catalán central y en tortosino», *Actas del II Congreso de Fonética Experimental*. Universidad de Sevilla, pp. 291-295.
- PRIETO, P. (2001) «Notes sobre l’entonació dialectal del català: el cas de les frases interrogatives absolutes», dins A. Bover, M. R. Lloret i M. Vidal-Tibbits (eds): *Actes del Novè Col.loqui d’Estudis Catalans a Nord-Amèrica*, Publicacions de l’Abadia de Montserrat. Barcelona, pp. 347-377.
- PRIETO, P. (2002): «Entonació», dins Solà et al. (eds): *Gramàtica del català contemporani*, Edicions 62, Barcelona, pp. 393-462.
- ROMANO, A. (2001): «Un projet d’Atlas Multimedia de l’Espace Roman (AMPER)», *Actas del XXIII Congreso internacional de Lingüística y Filología Románica*, Salamanca, Universitat de Salamanca.
- SALCIOLI GUIDI, V. (1988): «Estudio fonético-experimental de la entonación interrogativa catalana», *Estudios de Fonética Experimental*, III, Universitat de Barcelona, pp. 37-70.
- VAN OOSTERZEE, C.; A. M. FERNÁNDEZ PLANAS; L. ROMERA; J. CARRERA; J. ESPUNY i E. MARTÍNEZ CELDRÁN (2007): «Proyecto AMPER: estudio contrastivo de frases interrogativas sin expansión en *tortosí* y en *lleidatà*», *Actas del VI Congreso de Lingüística General*, Santiago de Compostela, 2004, Madrid, Arco/Libros S.L, pp. 1977-1989.